

CENTRUM PEDAGOGICKO – PSYCHOLOGICKÉHO PORADENSTVA A PREVENČIE

Komenského 2740, Kysucké Nové Mesto
Telefón: 041 / 421 21 76
mail: pppknm@stonline.sk

PORUCHY SPRÁVANIA

V súčasnej medzinárodnej klasifikácii chorôb sú poruchy správania u detí definované ako opakujúci sa a trvalý (najmenej po dobu šiestich mesiacov) vzorec disociálneho, agresívneho a vzdorovitého správania, ktoré porušuje sociálne normy a očakávania primerané veku dieťaťa.

Poruchy správania sú v MKCH – 10 delené na :

- **socializované** – v tomto prípade má dieťa primerané väzby v rodine i mimo nej
- **nesocializované** – akékoľvek hlbšie vzťahy k rodine, k vrstovníkom absentujú

Odborníci v niektorých prípadoch zdôrazňujú aj kritérium agresivity, vtedy sa hovorí o :

- agresívnych poruchách správania
- neagresívnych poruchách správania.

Dôležitým je aj ďalšie kritérium, ktorým je väzba dieťaťa na prostredie, v ktorom sa prejavuje ako dieťa s poruchami správania. Môže sa realizovať:

- v rodinnom prostredí
- v školskom prostredí
- v oboch.

Najčastejšie poruchy správania

1. Negativizmus a vzdor

Objavuje sa počas vývinu najmä v predškolskom veku a dospievania. Zdrojom takého negatívneho javu je najmä výchova založená na častých zákazoch a príkazoch, alebo naopak, výchova založená na ľahostajnosti, nezájme, či prílišnej benevolencii.

2. Nepravda a lož

Deti v ranom detstve nedokážu rozlíšiť úmyselné klamstvo od lži. Túto rozlišovaciu schopnosť nadobúdajú až na určitom stupni svojho intelektového vývoja. V školskom veku sú už deti schopné rozlíšiť pravdu od fantázie a výmyslov, sú zodpovedné za to, čo vyslovia a čo tvrdia. Školská mládež sa veľmi často uchýľuje ku klamstvám (napr. záchrana seba alebo niekoho iného)

3. Agresívne prejavy

Agresívne správanie môže byť vyjadrené rôznymi prostriedkami, môže mať rôznu intenzitu, ktorá závisí aj od veku dieťaťa. Prostriedky vyjadrenia agresie zahŕňajú agresívne predstavy alebo zámery, agresívne slovné prejavy, ako sú: nadávky, vyhrážky, fyzická agresia alebo agresívny akt. Ten môže byť zameraný proti predmetom, živým bytostiam, zvieratám, osobám, či voči sebe.

4. Riskantné správanie

Tu patrí v správaní detí vyhľadávanie nebezpečných situácií, dopravné priestupky, vyliezanie na vysoké objekty, experimentovanie s chemickými a výbušnými látkami, hra s ohňom.

5. Úteky z domova a túlanie

Za útek sa považuje nedovolené a nevhodné vzdialenie sa z výchovného prostredia na kratšiu alebo dlhšiu dobu. Najčastejšou príčinou úteku býva strach z trestu (zlé vysvedčenie...), zo zlého zaobchádzania v rodine alebo u väčších detí túžba po dobrodružstve.

6. Privlastňovanie si cudzích vecí, krádeže

Pojem krádeže predpokladá taký stupeň duševného vývinu dieťaťa, kedy už rozozná, čo patrí jemu a ostatným ľuďom, i zámernosť svojho činu. Pri posudzovaní krádeže sú dôležité práve motívy. Môžu to byť existenčné dôvody, a to najmä vtedy, keď rodiny nie sú schopné zaistiť ich minimálne potreby (krádež potravín, odevov...). Do najťažšej skupiny patria krádeže za účelom zisťných cieľov, ktoré smerujú a vedú k osobnému obohateniu, k zaisteniu bezpracného života a lacného blahobytu. Tu sa už objavujú prvky, ktoré smerujú k asociálnosti či začínajúcej delikvencii.

7. Záškoláctvo

Je formou úteku zo školy, najčastejšie vyprovokované školským prostredím. Takto si deti často riešia vlastnú citovú líniu, ale môže k tomu viesť aj strach pred učiteľom, zo šikanovania, zlyhanie v škole a následne trest od rodičov.

8. Šikanovanie

Šikanovanie je prejavom sociálnej patológie, kde hlavným záujmom je cieľ niekomu ublížiť. Základné znaky šikanovania sú:

- **Jasný úmysel ublížiť druhému, či už fyzicky alebo psychicky** Napr.: bitie, strkanie, krádeže peňazí a vecí, schovávanie a ničenie vecí, ale aj posmievanie, nadávanie a pod.
- **Útočníkom môže byť jedno dieťa alebo skupina detí.**
- **Incidenty sú opakované.** Jednorázová akcia sa väčšinou za šikanovanie nepovažuje.
- **Nepomer síl medzi útočníkom a obeťou.**

Príčiny vzniku porúch správania

Všeobecné pravidlá starostlivosti o deti možno vyjadriť tromi slovami: starostlivosť – dôslednosť – kontrola. Dôraz kladený na jednotlivé prvky tejto triády závisí na okolnostiach – choré dieťa potrebuje skôr viac starostlivosti, nezvládnuteľné dieťa zas pevnejšie vedenie. Existuje mnoho faktorov, ktoré pôsobia na dieťa a ovplyvňujú jeho správanie. Ak sa poruchy v správaní u dieťaťa objavia, je potrebné si uvedomiť, že sa môžu stratiť v priebehu života, ale aj negatívne rozvinúť.

Psychicky podmienené poruchy správania

1. Hľadanie náhradného uspokojenia pri strate alebo citovej deprivácii, často ide o potrebu pozornosti a uznania v rodine alebo medzi rovesníkmi (radšej byť niekým zlým, než nikým).
2. Volanie o pomoc – náhle poruchy správania sprevádzané často úzkosťou alebo depresiou, ktoré môžu vzniknúť v silnej záťažovej situácii. Dieťa sa správa panicky, nevie svoje konanie vysvetliť, disociálne činy nie sú zamerané na uspokojenie vlastných potrieb.
3. Dlhodobá emocionálna deprivácia dieťaťa v rodine alebo v ústavnom prostredí. Často býva kombinácia s poruchami učenia, ak sa dieťa cíti spoločnosťou odmietané, vylučované. Značná impulzivita, obtiaže v nadväzovaní hlbších citových vzťahov.
4. Disharmonický vývin osobnosti. Chýba schopnosť nadviazať vrelé vzťahy k iným ľuďom, deti neprežívajú lásku ani pocit viny. Bývajú impulzívne, so silnými agresívnymi tendenciami, činy sú zamerané na okamžité vlastné uspokojenie, nie proti konkrétnym osobám, chýbajú vnútorné zábrany a kontroly.
5. Iné závažné psychické poruchy (schizofrénia, depresia)

Sociálne podmienené poruchy správania

Sociálne prostredie

Človek je od narodenia závislý od iných ľudí. Rodinu, do ktorej sa narodí, si vybrať nemôže, ale môže si vybrať priateľov, školské prostredie, krúžky, ktoré v značnej miere formujú jeho osobnosť a kde človek nachádza svoje vzory, ideály správania a konania.

Rodinné prostredie

Rodina má svoje nenahraditeľné miesto, ktoré žiadna výchovná inštitúcia nenahradí. V prípade, že sa u dieťaťa vyskytne problémové správanie, je nevyhnutné, aby rodina neodmietala spoluprácu so školou, pretože inak je úspešnosť riešenia daného problému minimálna. Z praxe však vieme, že sú to mnohokrát práve rodičia, ktorí odmietajú vedomie, že v správaní ich detí nie je nič v poriadku, odmietajú pomoc iných a správajú sa skôr nedôverčivo k akejkolvek podobe pomoci.

Pre rodičov je dôležité si uvedomiť, že medzi **nežiadúce výchovné postupy patrí:**

- nedôsledná výchova
- nejednotná výchova
- živelne náhodná výchova
- nadmerne prísna výchova
- iba slovná (napomínanie) výchova
- náladová výchova
- explozívna výchova

Školské prostredie

V našich školách sa v posledných rokoch čoraz častejšie vyskytujú situácie a problémy, ktoré možno poznávať, riešiť, odstraňovať, resp. aspoň zmierňovať ich účinok len zabezpečením intenzívnej spolupráce viacerých odborníkov - učiteľov, výchovných poradcov, koordinátorov

prevencie, psychológov, špeciálnych pedagógov, psychológov a sociálnych pracovníkov. Na adekvátne riešenie je potrebné, aby sa všetci zainteresovaní, vrátane učiteľov, oboznámili s problémami a poruchami správania, poznali, aké problémy a poruchy správania sa môžu v škole vyskytovať, ktoré faktory sa podieľajú na ich vzniku, aké prejavy správania sú pre ne charakteristické, ako ich možno odstraňovať a riešiť a čo treba robiť v prípade násillia, agresivity a šikanovania v školách, ktoré sa najmä v posledných rokoch stávajú ich hlavným problémom.